

CPB overschat werkgelegenheidseffecten

In hun artikel doen Bernardt, Van Hoek en Koning een poging aan te tonen dat verruiming van de openstellingstijden van winkels tot een behoorlijke werkgelegenheidsgroei kan leiden, zeker in het licht van een zeer beperkte omzetsijting met 0,4%. Volgens de CPB-economen treedt door verruiming van de openingstijden van winkels een efficiencyverlies op bij de inzet van arbeid. Het Planbureau concludeert onder meer dat bij kleine bedrijven de omzet met 2,4% afneemt, terwijl de werkgelegenheid met 500 arbeidsjaren toeneemt. Kennelijk wordt ervan uitgegaan, dat de winkelier zijn deuren openzet, ook als er geen klanten komen.

Langer open, maar hoeveel?

Een van de belangrijke verschillen tussen de EIM- en CPB-studie betreft de veronderstelde openingstijdverruiming die na deregulering van de winkelsluitingswet zal plaatsvinden (zie ook H.J. Gianotten en H.J. Heeres, *Meer over winkelsluitingstijden*, EIM; hierin worden de verschillen en overeenkomsten tussen de studies van het CPB en het EIM meer uitgebreid besproken). Het EIM gaat ervan uit, dat winkels die de openingstijd daadwerkelijk gaan verlengen, dat doen met gemiddeld ruim 5 uur per week. Het CPB veronderstelt een verlenging van 5 uur per week, berekend over alle vestigingen in de detailhandel. Dit achten wij niet realistisch: ook nu zijn veel winkels korter geopend dan de wettelijk toegestane tijd, bij voorbeeld omdat zij gesloten blijven op koopavond. Het CPB gaat er van uit dat individuele ondernemers ook als zij daarmee geen extra omzet realiseren hun openingstijd zullen verlengen.

Volgens ons onderzoek kunnen detaillisten op twee manieren op de deregulerig reageren. In de eerste plaats zijn er detaillisten die hun openingstijden afstemmen op de wensen

van de klant, zonder de totale openingsduur ingrijpend te verlengen. In de tweede plaats zijn er detaillisten die de openingsduur wel zullen laten toenemen. Met name kleinere bedrijven zullen hun openingsduur zoveel mogelijk aanpassen, zonder daarbij de totale openingsduur aanmerkelijk te verlengen. Daarbij moet worden bedacht, dat in ongeveer 60.000 detailhandels-vestigingen maximaal één werkzame persoon aanwezig is. Bijna 48.000 ondernemingen in de Nederlandse detailhandel zijn ondernemingen zonder personeel. De verwachting van het CPB dat het kleinbedrijf in de Nederlandse detailhandel als geheel de winkelopenstellingsduur met gemiddeld 4 uur per week zal verlengen lijkt dan ook weinig reëel¹.

Omzet en werkgelegenheid

Zowel door ons, als door het CPB wordt een geringe omzetsijting verwacht als gevolg van deregulering van de winkelopenstellingstijden. De verwachte (theoretische) effecten van deregulering van de winkelopenstellingstijden voor de werkgelegenheid kunnen (op middellange termijn) ontstaan door een toeneming van de (vaste) drempelarbeid, een daling van de variabele arbeid door piekafvlakking², en een daling van de werkgelegenheid door omzetverschuiving van kleine naar grote bedrijven. Op middellange tot lange termijn kan daar nog aan worden toegevoegd: een daling van de werkgelegenheid door een betere aanpassing van de winkelcapaciteit bij de vraag en door een betere benutting van de detailhandelscapaciteit zelf. Verlenging van winkelopenstellingstijden is immers een impliciete capaciteitsuitbreiding. Theoretisch gezien leidt alleen het eerste effect tot groei van de werkgelegenheid. Alle andere effecten leiden tot een daling.

Onderzoek in Frankrijk³ en in Zweden heeft het bestaan van efficiencywinsten in de levensmiddelen-detailhandel aangetoond. De door het CPB bekritiseerde verwijzing naar de studie van Thurik en Van der Wijst geeft daarvoor eveneens een indicatie, maar is niet van doorslaggevende betekenis voor legitimering van de door ons veronderstelde arbeidsproductiviteitstijging. In het CPB-werkdocument wordt gesteld, dat micro-(efficiency-) effecten teniet worden gedaan, omdat alle ondernemingen hun openingstijd evenredig zullen verruimen. Met deze micro-mechanistische benadering

wordt voorbijgegaan aan het aanpassingsvermogen van de markt. Op die markt reageren ondernemers en consumenten op de nieuwe omstandigheden en vinden omzetverschuivingen plaats van 'oude' naar 'nieuwe' uren en van ondernemingen die niet reageren naar ondernemingen die dat wel doen.

Door de Britse overheid werd in 1993 in de adviesaanvraag aan het Britse parlement geconcludeerd dat deregulering van de winkelopenstelling op middellange tot lange termijn tot verlies van werkgelegenheid leidt bij een toenemende efficiency van de detailhandel en als gevolg hiervan tot productiegroei en versterking van de Britse concurrentiekracht⁴. Het verdient dan ook aanbeveling dat ook de Nederlandse beleidsmakers geen hooggespannen verwachtingen vormen van de gevolgen van verruiming van de winkelsluitingsweg voor de werkgelegenheid. De detailhandelswerkgelegenheid kan alleen fors toenemen als ook de detailhandelsomzet fors stijgt.

H.J. Gianotten en H.J. Heeres

De auteurs zijn werkzaam bij het EIM.

1. Zie ook de resultaten van de recente experimenten in 14 gemeenten. Hieruit bleek, dat minder dan 1% van de detaillisten gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om op maandag tot en met zaterdag de openingsuren uit te breiden (naar volledige eigen keuze in Den Haag en tot 21.00 uur in de andere gemeenten). Uit een EIM-onderzoek onder 5.354 detaillisten bleek, dat de verandering van de winkelsluitingswet per 1-1-1993 bij 8% van alle vestigingen heeft geleid tot verandering van de openstellingstijd. Veelal werd 'later sluiten' gecombineerd met 'later open gaan' of 'vroeger open gaan' met 'vroeger sluiten'. Gemiddeld was de winkelopenstellingstijd per oktober 1994 met 0,05 uur per week toegenomen.

2. De daling van de variabele arbeid door piekafvlakking laat onverlet dat de 'losse' variabele arbeid (scholieren, hulp- en oproepkrachten) kan toenemen ten koste van de 'vaste' variabele arbeid. De vervanging van 'vaste' variabele arbeid door scholieren is geen oplossing van het werkloosheidsprobleem onder laaggeschoolden, zoals door het CPB wordt benadrukt.

3. A.R. Thurik, Labour productivity, economics of scale and opening time in large scale retail establishments, *The Service Industries Journal*, maart 1984, blz. 19-29.

4. *Reforming the law on Sunday trading, a guide to the options to reform, presented to Parliament by the Secretary of State for the Home Department*, HMSO, Londen, juli 1993.